

29.5.2019

EOAK/1201/2019

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Juho Martikainen

ESPOON POLIISIVANKILA

Tarkastuspöytäkirja

Tarkastusajankohta: 27.2.2019 klo 13.00 alkaen

Osallistujat EOAK:sta:

Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen
Esittelijäneuvos Juha Haapamäki
Oikeusasiamiehensihteeri Juho Martikainen

Osallistujat tarkastuskohteesta:

komisario - - - (osan aikaa)
komisario A
vartija - - -
vanhempi konstaapeli - - - (osan aikaa)

1.YLEISTÄ TARKASTUKSESTA JA TARKASTUSKOHTEESTA

Eduskunnan oikeusasiamies toimii YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan (OPCAT) tarkoittamana kansallisena valvontaelimenä. Pääpainona kansallisen valvontaelimen tehtävässä on ennaltaehkäistä vapautensa menettäneiden huonoa kohtelua mm. antamalla viranomaisille suosituksia, joiden tarkoituksena on parantaa vapautensa menettäneiden kohtelua ja oloja.

Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen teki ennalta ilmoittamattoman tarkastuksen Espoon poliisiaseman vapautensa menettäneiden säilytystiloihin 27.2.2019. Säilytystila on tarkastettu edellisen kerran 14.3.2017 (EOAK/1382/2017).

Espoon kaupungin selviämishoitoasema on poliisivankilan yhteydessä. Se tarkastettiin samassa yhteydessä ja tarkastuksesta laadittiin erillinen pöytäkirja (EOAK/1202/2019).

Tarkastuksen aikana keskusteltiin henkilökunnan kanssa ja tutustuttiin poliisivankilan valvomoon, ulkoilutiloihin, osaan pakkokeinolain perusteella vapautensa menettäneiden selleistä, osaan poliisilain perusteella vapautensa menettäneiden selleistä, sumppuihin, tapaamistiloihin, peseytymistiloihin sekä vapautensa menettäneiden omaisuuden säilytystilaan.

Tarkastajat saivat mukaansa vapautensa menettäneelle annettavan kirjallisen ohjeistuksen, joka sisälsi Poliisihallituksen laatiman asiakirjan vapautensa menettäneiden oikeuksista ja velvollisuuksista, poliisivankilan 1.1.2015 alkaen voimassa olleen järjestyssäännön, Poliisihallituksen ohjeen poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta, poliisivankilan päiväohjelman, lomakkeet vapautensa menettäneitä koskevaa päätöksentekoa ja muutoksenhakua varten sekä luettelon poliisivankilaa valvovista viranomaisista.

Tarkastuksen jälkeen poliisilaitos toimitti Länsi-Uudenmaan pelastuslaitoksen poliisiasemalle 10.10.2018 tekemän palotarkastuksen raportin.

Pöytäkirjaluonnos lähetettiin Länsi-Uudenmaan poliisilaitokselle ja poliisilaitokselle varattiin mahdollisuus antaa siihen kommentteja viimeistään 3.5.2019. Poliisilaitos ilmoitti, ettei sillä ole pöytäkirjaluonnokseen kommentoitavaa.

Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen totesi tarkastuksen johdosta seuraavaa.

2.TARKASTUSHAVAINNOT JA KANNANOTOT

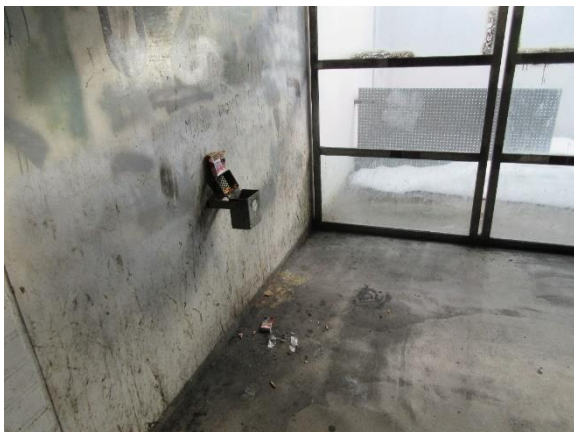
2.1 Tilojen kunto

Henkilökunta kertoi, että säilytystilan remontti odottaa koko poliisiaseman remonttitarpeen arviointia.

Sellit ja ulkoilutilat

Sellien kalustuksena oli betoninen pöytätaaso, jakkara ja vuode sekä vessanpytty. Poliisilain perusteella säilytettävien selleissä oli vain patja lattialla sekä vessanpytty. Näissä selleissä vessaa ei henkilökunnan mukaan ole mahdollista vetää itse. Selleihin tuli niukasti päivänvaloa ja valaistus oli verrattain heikko. Osassa selleistä on henkilökunnan mukaan sähköpistokkeet.

Tarkastajien havaintojen perusteella ulkoilutilat olivat varsin umpinaiset ja likaiset. Toisen ulkoilutilan tuhkakuppi oli täynnä ja lattialla oli sekä tumppeja että tupakka-askeja ja muuta roskaa.

Kuva 1. Ulkoilutila

Oikeusasiamies totesi, että ulkoilutilojen siivoukseen tulisi kiinnittää huomiota.

Säilytystilan hälytyslaitteet

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 3 luvun 3 §:n mukaan säilytystilan suljetuissa tiloissa, joissa säilytetään vapautensa menettäneitä, tulee olla hälytyslaite, jolla voidaan välittömästi saada yhteys henkilökuntaan. Lain 9 luvun 1 §:n 2 momentin säilytystilassa on oltava turvallisuuden edellyttämät hälytys- ja muut tekniset turvajärjestelmät. Euroopan neuvoston suositusluonteisten vankilasääntöjen mukaan kaikissa rakennuksissa, joissa vankien on asuttava, työskenneltävä tai kokoontuttava on oltava hälytysjärjestelmä, jonka avulla vangit voivat ottaa yhteyttä henkilökuntaan viipymättä.

Kanteluasiassa dnro. 4854/4/14 apulaisoikeusasiamies Pajuoja totesi hälytyslaitteista vankilan tapaamistiloissa seuraavaa:

"Edellä mainittujen oikeusohjeiden valossa pidän selvänä, että paitsi vankien selleissä myös esimerkiksi suljetuissa tapaamistiloissa tulee olla sellainen toimiva kutsujärjestelmä, jolla voidaan viipymättä saada yhteys henkilökuntaan. Korostan sitä, että suljettujen tilojen hälytysjärjestelmä tulee kaikissa olosuhteissa toteuttaa siten, että vankien ja muiden henkilöiden henkilökohtainen turvallisuus voidaan taata."

Edellisellä säilytystilaan tehdyllä tarkastuksella kiinnitettiin huomiota siihen, että säilytystilan kaikissa sumpuselleissä ei ollut hälytyslaitetta. Edellisen tarkastuksen jälkeen sumpuselleihin oli asennettu lain edellyttämät hälytyslaitteet, joilla saa yhteyden henkilökuntaan.

Valvomatonta tapaamista varten varatussa tilassa ei ollut hälytyslaitetta, jolla olisi saanut yhteyden henkilökuntaan. Henkilökunnan mukaan usein tapaamisissa vartija jää tapaamistilan oven ulkopuolelle, jolloin häneen saa yhteyden. Ilmeisesti näin ei kuitenkaan aina ole.

Oikeusasiamies kiinnitti poliisilaitoksen huomiota siihen, että myös valvomattomassa tapaamistilassa tulisi olla sellainen kutsujärjestelmä, jonka avulla tiloissa olevat henkilöt voivat kaikissa tilanteissa saada yhteyden henkilökuntaan.

Terveys- ja huollon vastaanottotila

Tarkastuksen aikana saatujen tietojen mukaan selviämishoitoaseman terveydenhuoltohenkilöstö käy tarvittaessa poliisivankilan puolella hoitamassa vapautensa menettäneitä. Tähän ei ole olemassa poliisivankilan puolella erillistä vastaanottotilaa, vaan hoitaja tapaa potilaansa tämän omassa sellissä.

Tilanne oli sama kuin edellisen tarkastuksen aikaan. Tuolloin apulaisoikeusasiamies Pajuoja suositti, että poliisin säilytystiloissa yritettäisiin löytää ratkaisu sille, että säilytystiloissa työskentelevällä terveydenhuollon ammattihenkilöllä olisi mahdollisuus ottaa vastaan potilaita muussa tilassa kuin vapautensa menettäneen sellissä. Poliisilaitoksen apulaisoikeusasiamiehelle antamassa selvityksessä todettiin, että poliisivankilan remontin yhteydessä on suunniteltu erillisen vastaanottotilan rakentamista.

Oikeusasiamies totesi, ettei tilanne ole parantunut edellisestä tarkastuksesta. Koska edelleen on epäselvää, milloin poliisivankilan remontti toteutuu, oikeusasiamies suositteli, että poliisilaitos pyrki löytämään ratkaisun vastaanottotilajärjestelyyn jo ennen remonttia.

2.2 Vapautensa menettäneet

Vuoden vaihteessa 2019 tutkintavankeuslakia muutettiin siten, että tutkintavankia voi pääsääntöisesti säilyttää poliisin säilytystilassa enintään seitsemän vuorokautta.

Tarkastuksen aikana säilytystilassa oli kolme pakkokeinolain perusteella vapautensa menettänyttä ja kaksi poliisilain perusteella vapautensa menettänyttä. Yksi vapautensa menettäneistä oli tutkintavanki ja hän oli ollut kiinniotettuna 20.2.2019 alkaen.

Säilytystilan henkilökunnan mukaan lainmuutoksesta ei ole aiheutunut Espoossa ongelmia. Myöskään tutkinnan puolelta ei ole ilmennyt tyytymättömyyttä muutokseen.

Muutamissa yksittäisissä tapauksissa tutkintavankia on säilytetty säilytystilassa yli seitsemän vuorokautta, mutta muuten tutkintavangit on siirretty Vantaan vankilaan seitsemän vuorokauden tutkintavankeuden puitteissa.

2.3 Henkilökunta

Henkilökunnan riittävyys ja koulutus

Säilytystilan henkilökuntatilanteessa ei ollut tapahtunut olennaisia muutoksia edellisen tarkastuksen jälkeen. Poliisivankilassa on tällä hetkellä töissä säilytystilan esimies, ylivartija ja yhdeksän vartijaa. Yhden vartijan rekrytointi on käynnissä. Kaikilla vartijoilla on turvallisuusalan koulutus, mutta kaikki eivät ole käyneet poliisihallinnon vartijakoulutusta.

Työvuorossa on kerrallaan kaksi vartijaa. Poliisimiehiä käytetään vartiointitehtävissä lähtökohteisesti vain sairaustilanteissa tai muissa vastaavissa sijaisuustilanteissa. Vartiointitehtävissä käytetään vain osaa poliisimiehistä ja heidät on perehdytetty tehtävään.

Nimilaatat

Edellisen tarkastuksen yhteydessä apulaisoikeusasiamies Pajuoja kiinnitti huomiota siihen, ettei kaikilla säilytystilassa työskennelleillä ollut poliisin virkapuvusta annetun sisäministeriön asetuksen edellyttämää nimilaattaa.

Oikeusasiamies kiinnitti huomiota siihen, että tämänkin tarkastuksen aikana yhdellä vartijana toimineella poliisimiehellä ei ollut asetuksen edellyttämää nimilaattaa.

2.4 Säännöksistä ja säilytystilan oloista tiedottaminen

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 2 luvun 3 §:n mukaan vapautensa menettäneelle on viipymättä hänen saavuttuaan säilytystilaan tiedotettava sen oloista sekä vapautensa menettäneiden oikeuksista ja velvollisuuksista. Tietoja on oltava saatavana yleisimmin käytetyillä kielillä säilytystilassa olevien vapautensa menettäneiden tarpeiden mukaan. Vapautensa menettäneiden saatavilla on oltava kokoelma vapautensa menettäneitä koskevista säännöksistä.

Edellisen säilytystilaan tehdyn tarkastuksen yhteydessä apulaisoikeusasiamies Pajuoja totesi asiasta, että:

"Kirjallisen tiedon antaminen on perusteltua, mutta olisi suositeltavaa, että henkilökunta saapumisen yhteydessä oma-aloitteisesti kertoisi ainakin oleellisia perusasioita olosuhteista ja toiminnasta, kuten esim. ruokailusta, ulkoilusta, suihkuun pääsystä ja soittamisesta."

Nyt tehdyn tarkastuksen aikaan säilytystilan käytävällä oli saatavilla vapautensa menettäneille annettava materiaali, joka sisälsi Poliisihallituksen laatiman asiakirjan vapautensa menettäneiden oikeuksista ja velvollisuuksista, poliisivankilan 1.1.2015 alkaen voimassa olleen järjestyssäännön, Poliisihallituksen ohjeen poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta, poliisivankilan päiväohjelman, lomakkeet vapautensa menettäneitä koskevaa päätöksentekoa ja muutoksenhakua varten sekä luettelon poliisivankilaa valvovista viranomaisista.

Materiaali ei sisältänyt vapauden menetystä koskevia keskeisiä säännöksiä kuten poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annettua lakia. Materiaali sisälsi kuitenkin tiedot vapautensa menettäneiden keskeisistä oikeuksista ja velvollisuuksista sekä säilytystilan päiväohjelmasta. Tätä materiaalia tarjotaan poliisivankilaan saapuvalle vapautensa menettäneelle.

Henkilökunnan mukaan vapautensa menettäneiden kiinniottanut poliisipartio kertoo vapautensa menettäneelle hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan vapautensa menettäneenä. Vartija puolestaan kertoo suullisesti säilytystilan käytännöistä. Keskustelun perusteella jäi kuitenkin

edelleen jossain määrin epäselväksi, mistä asioista vartijat kertovat vapautensa menettäneille ja tapahtuuko tämä säännönmukaisesti. Henkilökunta ei esimerkiksi ollut tietoinen siitä, pitääkö vapautensa menettäneelle kertoa mahdollisuudesta saada omalla kustannuksellaan terveydenhuoltoa. Jäljempänä kerrotulla tavalla epäselvyyttä oli myös päätöksentekoon ja muutoksenhaakuun liittyvissä menettelytavoissa.

Oikeusasiamies kiinnitti huomiota siihen, että vapautensa menettäneelle annettavassa siinänsä laajassa kirjallisessa aineistossa ei kerrota esimerkiksi monista käytännön järjestelyihin liittyvistä seikoista, kuten päivällisen jälkeen tulleiden mahdollisuudesta saada välipalapussi, mahdollisuudesta saada vessapaperia taikka peitto tai siitä, kuinka esimerkiksi peseytymään pääseminen käytännössä järjestetään taikka siitä, voiko tapaamisia, puheluja tai muita vastaavia asioita pyytää tutkijoiden lisäksi myös vartijoilta. Tällaiset seikat jäävät vartijan antaman suullisen tiedon varaan.

Kirjallinen aineisto oli myös osin ristiriidassa henkilökunnan kertoman kanssa. Kirjallisen aineiston mukaan sellien valot sammutetaan yöksi, elleivät valvonnalliset syyt edellytä niiden päällä pitämistä tai vapautensa menettänyt itse pyydä niiden jättämistä päälle. Henkilökunnan mukaan valot sammutetaan vain, jos vapautensa menettänyt pyytää sitä itse. Keskustelun perusteella jäi myös epäselväksi, kerrotaanko vapautensa menettäneille aina siitä, että heidän tulee itse pyytää valojen sammuttamista.

Edellä todetun perusteella **oikeusasiamies kiinnitti poliisilaitoksen huomiota** siihen, että poliisilaitoksen henkilökunnan velvollisuutena on oma-aloitteisesti huolehtia siitä, että vapautensa menettäneet saavat laissa säädettyssä laajuudessa tiedot oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä säilytystilan olosuhteista. Tietojen saannin ei tule jäädä pelkästään vapautensa menettäneen oman aktiivisuuden eikä myöskään vain kirjallisen aineiston varaan. Lisäksi oikeusasiamies kiinnitti huomiota siihen, että kirjallisesti ja suullisesti annettavien tietojen tulisi olla ristiriidattomia.

Tarkastuksen aikana jäi epäselväksi, ovatko vapaudenmenetystä koskevat keskeiset säännökset vapautensa menettäneiden käytettävissä ja miten vapautensa menettänyt voi saada säännökset käyttöönsä. **Oikeusasiamies kiinnitti poliisilaitoksen huomiota** siihen, että säännösten tulisi olla vapautensa menettäneiden saatavilla.

2.5 Säilytystilan järjestyssääntö

Säilytystilan järjestyssäännössä säänneltävistä asioista säädetään poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 8 luvun 1 §:ssä. Sen mukaan säilytystilassa on järjestyssääntö, joka sisältää tätä lakia ja sen nojalla annettuja säännöksiä ja määräyksiä tarkempia määräyksiä säilytystilan alueesta, säilytystilan alueella liikkumisesta ja tilojen lukittuna pitamisestä, osastoista, tapaamisten ja puhelimen käytön sekä vapaa-ajan järjestämisestä, omaisuuden hallussapidosta sekä muista vastaavista säilytystilan järjestyksen ylläpitämiseen ja toimintojen järjestämiseen liittyvistä yksittäisistä seikoista.

Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja on tutkinut Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen järjestyssäännön asianmukaisuutta omana aloitteenaan käsittelemässään asiassa dnro 1154/2/16 (liitteenä). Ratkaisussaan Pajuoja kiinnitti huomiota lukuisiin ongelmakohtiin, joita järjestyssäännössä oli.

Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksen järjestyssääntö on vahvistettu 1.1.2015 eikä tiedossa ole, että sitä olisi tämän jälkeen muutettu.

Oikeusasiamies kiinnitti huomiota siihen, että järjestyssäännössä vaikuttaa olevan useita samanlaisia ongelmia kuin mitä yllä mainitussa apulaisoikeusasiamies Pajuojan ratkaisussa on käsitelty. Järjestyssäännössä on muun muassa useita poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain kanssa päällekkäisiä tai osin mahdollisesti ristiriitaisia kohtia, järjestyssäännössä on määräyksiä virkamiesten päätösvallasta sekä määräyksiä sellaisista asioista, joista ei lähtökohtaisesti tulisi määrätä järjestyssäännössä. Oikeusasiamies ei pitänyt tarkoituksenmukaisena käsitellä järjestyssääntöä yksityiskohtaisemmin tässä tarkastuspöytäkirjassa, mutta saattoi edellä mainittuun apulaisoikeusasiamiehen ratkaisuun viitaten käsityksensä järjestyssäännön päivitystarpeesta poliisilaitoksen huomioitavaksi.

2.6 Tiedot poliisivankiloiden toimintaa valvovista viranomaisista

Vapautensa menettäneille annettavassa aineistossa oli luettelo valvovista viranomaisista. Oikeusasiamies piti tätä positiivisena seikkana.

Oikeusasiamies kiinnitti kuitenkin huomiota siihen, että luettelossa poliisin säilytystilaa valvoviksi viranomaisiksi oli merkitty Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö ja Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskus. Näillä viranomaisilla ei ole toimivaltaa valvoa poliisin säilytystilan toimintaa ja luettelo tulisi korjata tältä osin. Asianmukainen luettelo on Poliisihallituksen ohjauskirjeen 24.11.2017 POL-2017-41566 liitteenä.

2.7 Ruokahuolto ja ruoka-aineiden säilyttäminen

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 3 luvun 4 §:n mukaan vapautensa menettäneiden ruokahuolto on järjestettävä siten, että he saavat terveellisen, monipuolisen ja riittävän ravinnon.

Lämmintä ruokaa jaetaan kaksi kertaa päivässä, lounas klo 10.15 ja päivällinen klo 16. Päivällisen yhteydessä annetaan välipalapussi, joka on tarkoitettu sekä iltapalaksi että aamupalaksi. Yöllä tulleilla on henkilökunnan mukaan mahdollisuus saada välipalapussi. Henkilökunnan mukaan erityisruokavaliot pystytään järjestämään. Diabetesta sairastavista ilmoitetaan selviämishoitoaseman hoitajille ja tällaisilla henkilöillä on mahdollisuus saada tarvittaessa välipalapussi.

Edellisillä tarkastuksilla kiinnitettiin huomiota siihen, ettei välipalapussissa saisi olla pilaantuvia tuotteita, jos sitä säilytetään sellissä. Henkilökunnan mukaan välipalapusseissa ei enää ole pilaantuvia tuotteita.

2.8 Peseytymismahdollisuudet

Edellisen tarkastuksen yhteydessä apulaisoikeusasiamies kiinnitti huomiota siihen, että normaalisuusperiaatteen mukaisesti vapautensa menettäneellä olisi lähtökohtaisesti mahdollisuus käydä suihkussa päivittäin. Poliisilaitoksen tuolloin antaman selvityksen mukaan päivittäiseen suihkumahdollisuuteen pyritään.

Järjestyssäännön mukaan vapautensa menettäneellä on joka toinen päivä mahdollisuus peseytyä suihkussa. Tarvittaessa peseytymismahdollisuus voidaan järjestää useamminkin. Päiväohjelman mukaan suihkumahdollisuus pyritään antamaan joka toinen päivä.

Oikeusasiamies kiinnitti uudelleen poliisilaitoksen huomiota siihen, että peseytymismahdollisuus tulisi järjestää päivittäin. Näin on todennut myös Poliisihallitus ohjauskirjeessään 24.11.2017 POL-2017-41566.

2.9 Tiedotusvälineiden seuraaminen

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 13 luvun 2 §:n mukaan tutkintavangille on mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus seurata televisio- ja radio-ohjelmia ja sanomalehtiä sekä hankkia omalla kustannuksellaan aikakauslehtiä ja kirjallisuutta. Laissa ei ole säännöksiä muiden vapautensa menettäneiden osalta.

Henkilökunnan mukaan säilytystilassa on televisioita, joita voidaan harkinnan mukaan antaa tutkintavankien käyttöön. Selloissa ei ole radioita. Säilytystilaan ei tule sanomalehtiä eikä aikakauslehtiä. Henkilökunnan mukaan myöskään kiertävästä kanttiinista ei voi ostaa sanomalehtiä.

Oikeusasiamies piti positiivisena sitä, että tutkintavangeilla on mahdollisuus saada poliisilaitoksen järjestämä televisio käyttöönsä.

Oikeusasiamies piti kuitenkin ongelmallisena sitä, että tutkintavangeilla ei ole mahdollisuutta radion kuunteluun eikä sanomalehtien lukemiseen tai niiden hankkimiseen kanttiinista. Tulevan remontin yhteydessä olisi perusteltua pyrkiä siihen, että selleihin asennettaisiin radiot, kuten joissakin remontoituissa poliisin säilytystiloissa on tehty. Poliisilaitoksen tulisi selvittää mahdollisuuksia tilata joitakin sanomalehtiä vapautensa menettäneiden käyttöön ja laajentaa kanttiinin valikoimaa sanoma- ja aikakauslehdillä. Oikeusasiamies suositteli myös, että mahdollisuus tiedotusvälineiden seurantaan tarjottaisiin mahdollisuuksien mukaan myös muille pakkokeinolain nojalla vapautensa menettäneille kuin tutkintavangeille.

2.10 Tutkinnan ja säilyttämisen erottelu

Euroopan neuvoston kidutuksenvastainen komitea (CPT) on Suomeen tekemillään tarkastuksilla kiinnittänyt huomiota siihen, että vastuu vapautensa menettäneiden säilyttämisestä ja epäillyn rikoksen tutkinnasta tulisi olla eri tahoilla. CPT on katsonut, että tutkintavastuun ja säilyttämismvastuun sekoittaminen muodostaa riskin väärinkäytöksille.

Tarkastuksen aikana saatujen tietojen mukaan rikosasian tutkijat osallistuvat Espoon poliisivankilassa monin tavoin henkilön säilyttämiseen liittyviin tehtäviin. Saatujen tietojen mukaan tutkijat päättävät keskeiseltä osin vapautensa menettäneiden tapaamisista, puheluista ja siviiliasioiden hoidosta.

Laillisuusvalvontakäytännössä on pidetty sinällään mahdollisena, että asianmukaisen koulutuksen saanut poliisimies osallistuu vapautensa menettäneiden valvontaan. Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetussa laissa myös päätösvalta joissakin asioissa on säädetty poliisimiehelle.

Oikeusasiamies piti kuitenkin ongelmallisena sitä, että kyseisen vapautensa menettäneen rikosasiaa tutkiva poliisimies osallistuu yllä kuvatulla tavalla vapautensa menettäneen säilyttämistehtäviin poliisivankilassa.

Laillisuusvalvonnassa on todettu, että tutkintavastuun ja säilyttämismvastuun tulisi olla hallinnollisesti ja tosiasiallisesti eriytettyjä. Jos tutkinta ja säilyttäminen ovat "samoissa käsissä", on vaara, että säilyttämisolosuhteet ja tutkintavangin kohtelu ovat riippuvaisia tutkinnan etenemisestä ja tutkintavangin suhtautumisesta tutkintaan. Vaikka tällaisesta ei olekaan havaintoja, jo tämän vaaran olemassaolo antaa aiheen arvostelulle.

Edellä todetun perusteella oikeusasiamies katsoi, että rikosasian tutkinta ja vapautensa menettäneen säilyttämiseen liittyvät tehtävät olisi perusteltua Espoon poliisiasemalla selkeästi erottaa toisistaan.

2.11 Päätöksenteko ja muutoksenhaku

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 17 luvussa säädetään muutoksenhausta lain nojalla tehtyihin päätöksiin. Keskeisimmät tällaiset päätöksentekotilanteet koskevat poliisin säilytystilassa omaisuuden hallussapitoa. Laissa ei kuitenkaan ole säädetty muutoksenhakukiellosta minkään vapautensa menettänyttä koskevan päätöksen osalta. Oikeusasiamiehen tiedossa on, että muutoksenhakua koskevaa sääntelyä on tarkoitus selkeyttää poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain uudistamisen yhteydessä.

Edellisillä tarkastuksilla kiinnitettiin huomiota vapautensa menettäneitä koskevaan päätöksentekoon ja muutoksenhakuun. Tuolloin vaikutti siltä, ettei henkilökunta ollut tietoinen päätöksentekoon liittyvistä menettelytavoista eivätkä muutoksenhakuun liittyvät ohjeet ja lomakkeet olleet kunnossa.

Nyt tehdyllä tarkastuksella henkilökunta kertoi, ettei kirjallisia päätöksiä esimerkiksi omaisuuden hallussapidosta ole tehty, mutta sellaisia tehdään tarvittaessa. Kysyttäessä henkilökunnalle vaikutti kuitenkin olevan epäselvää, kuinka esimerkiksi omaisuuden haltuun antamista koskevassa päätöksenteossa tulisi menetellä. Ongelmana näytti olevan jo se, että kirjallista päätöstä edellyttävät tilanteet tunnistetaan. Toisaalta jäljempänä käsiteltävistä tarkkailuun sijoittamisista oli käytäntönä tehdä kirjalliset päätökset, mutta niihin ei vaikuttanut liittyvän minkäänlaista muutoksenhakuohjausta. Vapautensa menettäneille annettavassa materiaalissa oli mukana lomake päätöksentekoa varten ja lomake oikaisuvaatimuksen laatimista varten.

Oikeusasiamies kiinnitti uudelleen poliisilaitoksen huomiota siihen, että poliisivankilan henkilökunnan tulisi hallita lainsäädännön edellyttämät päätöksenteko- ja muutoksenhakumenettelyt, eikä tilanne tältä osin näytä olennaisesti parantuneen edellisestä tarkastuksesta. Oikeusasiamies kiinnitti erityisesti huomiota siihen, että vapautensa menettäneelle annettavalla oikaisuvaatimuslomakkeella ei ole merkitystä, jos kirjallisia päätöksiä ei tosiasiallisesti tehdä. Viranomaisella on velvollisuus tuntea tilanteet, joissa kirjallinen päätös tulee tehdä. Poliisilaitoksen tulisi ryhtyä toimenpiteisiin tilanteen parantamiseksi.

2.12 Rauhoittamisvuode

Edellisellä tarkastuksella poliisivankilassa oli käytössä niin sanottu rauhoittamisvuode. Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja otti ratkaisussaan EOAK/2236/2016 kantaa vuoteen käyttöön. Hän katsoi, että rauhoittamisvuoteen käytöstä tulee luopua. Poliisilaitos oli ilmoittanut, että vuoteen käytöstä oli luovuttu.

Komisario A:n mukaan rauhoittamisvuode on hävitetty. Tila oli otettu normaaliin sellikäyttöön. Henkilökunnan mukaan ongelmatilanteet on pystytty hoitamaan muilla keinoilla kuten tarkkailuun sijoittamisella.

Kuva 2. Rauhoittamisvuoteen tila oli otettu normaaliin sellikäyttöön.

Oikeusasiamies piti hyvänä sitä, että rauhoittamisvuoteen käytöstä on luovuttu.

2.13 Tarkkailuun sijoittaminen

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 8 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan:

Vapautensa menettänyt saadaan sijoittaa huoneeseen tai selliin, jossa häntä voidaan ympäri-
vuorokautisesti tarkkailla teknisin apuvälinein tai muulla tavoin, jos se on välttämätöntä:

- 1) päihtyneen tai päihdyttävien aineiden käyttämisen vieroitusoireista kärsivän vapautensa menettäneen terveydentilan seuraamiseksi ja hänen turvallisuutensa varmistamiseksi;
- 2) itsemurhan tai itsetuhoisen käyttäytymisen estämiseksi; taikka
- 3) sellaisen väkivaltaisen käyttäytymisen hillitsemiseksi, jota ei saada estetyksi muulla tavoin ja josta saattaa aiheutua vaaraa vapautensa menettäneen tai muiden henkilöiden turvallisuudelle taikka huomattavaa vahinkoa omaisuudelle.

Poliisivankilan järjestyssäännön kohdan 2.5 mukaan vapautensa menettänyt voidaan tietyissä tilanteissa sijoittaa tarkkailuselliin tai putkaan, jos hän metelöimällä tai muulla tavoin häiritsee muiden vapautensa menettäneiden yölepoa. Vaikuttaa siltä, että järjestyssäännön määräys poikkeaa laissa säädetyistä perusteista, joilla vapautensa menettänyt voidaan sijoittaa tarkkailuun.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 8 luvun 3 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään menettelytavoista 6 §:ssä päätösvallasta tarkkailuun sijoittamisessa. Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun valtioneuvoston asetuksen 13 §:ssä säädetään niistä asioista, jotka tarkkailun aikana on kirjattava.

Tarkastuksen aikana saatujen tietojen mukaan tarkkailuun sijoittamisia tehdään viikoittain. Sijoittamisesta tehdään kirjalliset päätökset. Tarkastuksella jäi epäselväksi, kuullaanko vapautensa menettänyttä asiasta tai annetaanko tehty päätös hänelle jossain vaiheessa tiedoksi. Tarkkailuun liittyvät kirjaukset tehdään saadun tiedon mukaan kip-lomakkeeseen ja kirjalliseen päätökseen kirjataan vain tarkkailun perusteet. Tarkastuksella jäi epäselväksi, mitä tietoja kip-lomakkeeseen kirjataan.

Tarkastuksella saatujen tietojen perusteella selviämishoitoaseman henkilökunta huolehtii vapautensa menettäneen terveydentilan tutkimisesta. Jäi kuitenkin epäselväksi, tehdäänkö terveydentilan tarkastukseen liittyen jotain kirjauksia ja mihin ne tehdään.

Säilytystilan henkilökunta kertoi, että tarkkailusellinä käytetään ns. poliisilain perusteella kiinniotetuille tarkoitettua selliä, jossa on kameravalvonta. Tarkastajille jäi vaikutelma, että kaikki tarkkailuun sijoitetut sijoitetaan kyseisiin sellihin.

Oikeusasiamiehen käsityksen mukaan tarkastuksen aikana saatujen tietojen perusteella ei ole kaikilta osin selvää, vastaavatko tarkkailuun sijoittamiseen liittyvät käytännöt laissa säädettyä. Hän päätti ottaa asian tutkittavakseen omana aloitteena (EOAK/3021/2019).

2.14 Terveystarkastuksen järjestäminen

Selviämishoitoasema järjestää lääkehoidon poliisin säilytystilaan. Poliisivankilan henkilökunta antaa vapautensa menettäneille vain reseptivapaita särkylääkkeitä. Kaikki muu lääkehoito ja siihen liittyvät kirjaukset tehdään selviämishoitoaseman henkilökunnan toimesta.

Lisäksi selviämishoitoaseman henkilökunta tekee poliisin pyynnöstä hoidon tarpeen arvioinnin ja ottaa vastaan säilytystilan asiakkaat, jotka ovat pyytäneet päästä vastaanotolle. Selviämishoitoaseman henkilökunta käy myös tarkastamassa diabeetikkojen sokeriarvot. Ostopalvelulääkäri käy säilytystilassa kaksi kertaa viikossa.

Potilaiden yksityisyys

Edellisen tarkastuksen yhteydessä apulaisoikeusasiamies Pajuoja kiinnitti huomiota siihen, että potilasvastaanotto tapahtuu vapautensa menettäneen sellissä ja suositti:

”poliisin säilytystiloissa työskentelevää valvontahenkilöstöä kiinnittämään erityistä huomiota vapautensa menettäneen henkilön yksityisyydensuojaan hoito- ja tutkimustilanteessa silloin kun lääkärin tai hoitajan vastaanotto tapahtuu potilaan sellissä. Tämä tulisi ottaa huomioon ilman, että vapautensa menettänyt joutuu pyytämään tätä. Pääsääntönä tulisi olla, että terveydenhuollon ammattihenkilö tapaa potilaansa ilman, että hoitotilanteessa ulkopuolisella eli tässä tapauksessa vartijalla olisi näkö- tai kuuloyhteyttä tilanteessa. Silloin kun turvallisuusseikat niin edellyttävät, tulisi tilanne pyrkiä järjestämään yhteistyössä hoitohenkilökunnan kanssa siten, että potilaan yksityisyydensuojaa loukattaisiin mahdollisimman vähän.”

Kysymystä vastaanottotiloista on käsitelty edellä jaksossa 2.1.

Tarkastuksella saatujen tietojen perusteella käytäntönä vaikuttaa edelleen olevan se, että vartija seuraa hoitotilannetta vähintään kuuloetäisyydeltä.

Oikeusasiamies kiinnitti poliisilaitoksen huomiota apulaisoikeusasiamies Pajuojan edellisen tarkastuksen yhteydessä antamaan suositukseen.

Vapautensa menettäneiden terveystarkastukset ja oikeus omaan lääkäriin

Kansainväliset elimet, kuten Euroopan kidutuksen vastainen komitea (CPT) ja YK:n kidutuksen vastainen komitea (CAT) ovat Suomea koskevilla kommentteillaan esittäneet, että vapautensa menettäneelle (mukaan lukien tutkintavangit) tulee tehdä aina terveystarkastus 24 tunnin kuluessa saapumisesta poliisin säilytystiloihin. Lisäksi on edellytetty, että vapautensa menettäneellä tulisi hänen niin halutessaan olla pääsy puolueettomalle lääkärille.

Edellisen tarkastuksen yhteydessä apulaisoikeusasiamies suositti, että poliisin säilytystiloissa tavoiteltaisiin tilannetta, jossa kaikki yli vuorokauden säilössä olevat vapautensa menettäneet tapaavat terveydenhuollon ammattihenkilön. Lisäksi apulaisoikeusasiamies edellytti, että kaikille vapautensa menettäneille kerrotaan tulovaiheessa hänen oikeudestaan saada poliisin järjestämän lääkärin luvalla omalla kustannuksella terveydenhoitoa säilytystiloissa.

Tuolloin antamassaan selvityksessä poliisilaitos ilmoitti, että se esittää selviämishoitoasemalle, että he tapaisivat kaikki säilytystilassa yli vuorokauden olleet vapautensa menettäneet, vaikka nämä eivät olisi erikseen pyytäneet saada tavata terveydenhuollon ammattihenkilöä tai lääkäriä.

Henkilökunnalta nyt tehdyllä tarkastuksella saadun tiedon mukaan vapautensa menettäneiltä tiedustellaan saapumisvaiheessa sairauksista ja kerrotaan mahdollisuudesta terveydenhuolto-palveluihin. Henkilökunta ei ollut tietoinen siitä, että vapautensa menettäneille pitäisi kertoa mahdollisuudesta saada omalla kustannuksella terveydenhoitoa. Säännönmukaisia terveystarkastuksia vapautensa menettäneille ei järjestetä.

Selviämishoitoaseman henkilökunnan mukaan poliisin kanssa ei ole sovittu säännönmukaisista terveystarkastuksista. Henkilökunta ei kuitenkaan pitänyt tällaisen toteuttamista mahdottomana.

Oikeusasiamies kiinnitti uudelleen poliisilaitoksen huomiota siihen, että vapautensa menettäneille tulisi kertoa mahdollisuudesta saada omalla kustannuksella terveydenhuoltoa. Tästä on muistutettu myös Poliisihallituksen ohjauskirjeessä 24.11.2017 POL-2017-41566.

Oikeusasiamies suositti, että poliisilaitoksen ja selviämishoitoaseman kesken selvitettäisiin mahdollisuutta järjestää terveystarkastus kaikille yli vuorokauden säilytystilassa olleille vapautensa menettäneille.

3. TOIMENPITEET

Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen saattaa Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksen tietoon:

- kohdassa 2.1 esitetyt kannanotot ulkoilutilan siisteydestä, tapaamistilan kutsujärjestelmästä ja terveydenhuollon vastaanottotilan tarpeesta
- kohdassa 2.3 esitetyn kannanotot henkilökunnan nimilaattojen käytöstä
- kohdassa 2.4 esitetyt kannanotot säännöksistä ja säilytystilan oloista tiedottamisesta
- kohdassa 2.5 esitetyn kannanoton säilytystilan järjestyssäännön päivittämisen tarpeesta
- kohdassa 2.6 esitetyn kannanoton valvontaviranomaisista laaditun luettelon puutteista
- kohdassa 2.8 esitetyn kannanoton peseytymismahdollisuuksien järjestämisestä päivittäin
- kohdassa 2.9 esitetyn kannanoton tiedotusvälineiden seuraamismahdollisuuksien parantamisesta
- kohdassa 2.10 esitetyn kannanoton tutkinta- ja säilytysvastuun erottamisesta
- kohdassa 2.11 esitetyn kannanoton hallinnollisen päätöksenteon puutteista
- kohdassa 2.14 esitetyt kannanotot terveydenhuollon järjestämisestä

Oikeusasiamies pyytää Länsi-Uudenmaan poliisilaitosta ilmoittamaan 2.9.2019 mennessä, mihin toimenpiteisiin hänen tarkastushavaintonsa ovat antaneet aihetta.

Pöytäkirja lähetetään tiedoksi myös Poliisihallitukselle.

Pöytäkirjan vakuudeksi

Juho Martikainen
oikeusasiamiehensihteeri